

3. Wojna Niemiec z ZSRR

1. Wybuch wojny z ZSRR

a) przyczyny ideologiczne:

- zgodnie z „Mein Kampf” Hitler zakładał rozszerzenie III Rzeszy o ziemie zachodniej części ZSRR. Interesowały go obszary od Jeziora Ładoga na północy po Morze Czarne na południu. Zgodnie z ideą Lebensraum, miał się tam swobodnie rozwijać się naród niemiecki, któremu brakowało przestrzeni.
- Hitler uznawał Słowian za podludzi, a więc i tak zamierzał w przyszłości doprowadzić do ich unicestwienia
- ideologia nazizmu kładła nacisk na antykomunizm, uznając ideologię komunistyczną za zło, które niszczy jedność narodu

b) przyczyny ekonomiczne:

- Hitler potrzebował dostępu do surowców, a głównie do złóż ropy naftowej, które znajdowały się w ZSRR. Gdyby udało mu się przejąć kontrolę nad złożami nad Morzem Kaspijskim, nie musiałby się przejmować skąd wziąć paliwo do ciągle zwiększającej się liczby samolotów czy czołgów.

c) przygotowania do wojny

- stosunki między ZSRR, a III Rzeszą zaczęły się pogarszać od 1940 r.
 - ✓ Hitler chciał skierować agresję ZSRR w kierunku Indii i Zatoki Perskiej, by doszło do wojny radziecko – brytyjskiej, co ułatwiłoby mu podbicie tego kraju. Stalin był zainteresowany jednak Bałkanami.
 - ✓ Stalin zażądał od Hitlera zgody na utworzenie baz radzieckich w Rumunii i Turcji, co było niezgodne z planami Hitlera.
- pierwotnie Hitler planował zaatakować ZSRR dopiero po pokonaniu Wielkiej Brytanii. Nie chciał wojny na dwa fronty, co było główną przyczyną klęski Niemiec w I wojnie światowej. Oprócz tego dzięki układom handlowym z ZSRR, przez ten kraj dostarczano III Rzeszy surowce np. z Ameryki Południowej, dzięki którym III Rzesza mogła prowadzić wojnę na Zachodzie.
- **plan ataku na ZSRR nosił kryptonim „Fall Barbarossa”**. Zakładał atak 15 maja i pokonanie ZSRR w ciągu 5 miesięcy. Datę trzeba było przesunąć na 22 czerwca 1941 r. ze względu na zaangażowanie wojsk niemieckich w kampanię bałkańską (Grecja, Jugosławia). Plan zakładał jednoczesny atak na ZSRR w trzech kierunkach:
 - ✓ na Leningrad
 - ✓ na Smoleńsk i dalej na Moskwę
 - ✓ na Kijów
- ZSRR zgromadził na swojej zachodniej granicy 150 dywizji. ich celem była osłona koncentracji głównych sił radzieckich. Ziemie zachodnie, wcielone w 1939 – 1940 r. nie były dostatecznie ufortyfikowane. Stalin zabezpieczył się podpisując traktat z Japonią – nie musiał obawiać się wojny na dwa fronty.

d) agresja na ZSRR – 22.06.1941 r.

- armia niemiecka zaatakowała wykorzystując swoje wcześniejsze doświadczenia, realizując założenia Blietzkriegu. Niemieckie zagony pancerne bardzo szybko wcinały się w terytorium ZSRR. Niemieckie lotnictwo zniszczyło lotniska radz. i opanowało sytuację w powietrzu.

- Armia Czerwona była nieprzygotowana do wojny. Była źle wyposażona, a większość dowódców nie miało doświadczenia – ci najlepsi albo zostali zamordowani podczas fali czystek w latach 30-ych albo trafili do łagrów.
- na jesieni 1941 r. armia niemiecka:
 - ✓ na północy dotarła do Leningradu i rozpoczęła oblężenie tego miasta, które trwało aż do 1944 r.
 - ✓ dotarła na przedpola Moskwy, pokonując prawie 1000 km
 - ✓ na południu zajęła Ukrainę z Kijowem, zajęła Krym i przystąpiła do oblężenia Sewastopola
 - ✓ zajęła olbrzymie terytorium, zamieszkałe przez 40% ludności ZSRR, na których znajdowało się ponad 50% przemysłu tego kraju.

2. Wielka Wojna Ojczyźniana

- Stalin był zaskoczony atakiem III Rzeszy mimo, że wielokrotnie uprzedzali go o tym Brytyjczycy czy też działający w Japonii szpieg Richard Sorge, który podał nawet dokładną datę inwazji.
- Stalin wezwał Rosjan do walki o Ojczyznę akcentując, że tylko opór umożliwi przetrwanie narodu. Wojna z III Rzeszą stała się wielką wojną ojczyźnianą. Do armii masowo wstępowali młodzi ludzie. Tworzono oddziały gwardii z ludzi wypuszczonych z łagrów. Fabryki przeniesiono za Ural by tam wznowić produkcję.
- Oddziały niemieckie wtargnęły bardzo głęboko w terytorium ZSRR co spowodowało rozciągnięcie linii zaopatrzeniowych.
- Atak niemiecki został powstrzymany głównie przez warunki pogodowe:
 - ✓ ulewne deszcze jesienne zamieniły drogi bite w grzęzawiska błota
 - ✓ na początku listopada uderzyła zima do której armia niemiecka nie była przygotowana – bardzo niskie temperatury, brak odpowiedniej odzieży, zamarzał sprzęt, ludzie.
- Przesunięto jednostki z Syberii do europejskiej części ZSRR co umożliwiło zatrzymanie frontu na przedpolach Moskwy (30-40 km od stolicy).
- **6 grudnia 1941 r.** Armia Czerwona, dowodzona przez gen. **Georgija Żukowa** przeprowadziła kontruderzenie, które odrzuciło Niemców od Moskwy na prawie 200 km.

3. Obrona Leningradu (dzisiejszy Petersburg) – wrzesień 1941 – styczeń 1944 r. (prawie 900 dni)

- Leningrad był celem natarcia Grupy Armii „Północ”, w skład której oprócz Niemców weszła również sprzymierzona z nimi armia fińska. Finowie zaatakowali ZSRR zajmując odebrane wcześniej ziemie, ale nie posunęli się dalej.
- Leningrad nie poddał się. Miasto zostało oblężone, prowadzono ciągły ostrzał artyleryjski. Agresorzy postanowili zgłodzić jego mieszkańców i w ten sposób zmusić ich do kapitulacji. Blokada nie była szczelna. **Przez Jezioro Ładoga** do miasta docierało zaopatrzenie. Drogę tą nazwano „**drogą życia**”.
- Na wiosnę 1942 r. z miasta ewakuowano prawie 0,5 miliona mieszkańców. Pozostali walczyli dalej. Miasto nigdy nie poddano choć z głodu do 1944 r. zmarło około 1 miliona mieszkańców. Miasto i jego mieszkańcy zyskało tytuł „Bohatera ZSRR”.

4. Działania wojenne w 1942 r.

- ZSRR został objęty ustawą amerykańskiego Kongresu „Lend – Lease”, na mocy której USA zaczęły dostarczać przez konwoje sprzęt wojskowy, który Rosjanie mogli wykorzystać.

Jednocześnie na początku 1942 r. na front zaczęła docierać broń z fabryk rosyjskich. Mimo to Rosjanom nie udało się przejąć inicjatywy.

- **22 czerwca 1942 r. ruszyła druga ofensywa niemiecka na Ukrainie**, której celem było dotarcie do Wołgi, a stamtąd do roponośnych terenów na Kaukazie i do Zagłębia Donieckiego. Hitler chciał:
 - ✓ zdobyć potrzebne mu surowce strategiczne – rudę żelaza, węgiel i ropę naftową,
 - ✓ odciąć Rosjan od tych surowców, co jego zdaniem przyspieszyłoby koniec wojny w ZSRR,
 - ✓ liczył, że koniec wojny w ZSRR przyspieszy podpisanie pokoju z aliantami zachodnimi, szczególnie po przystąpieniu USA do wojny (grudzień 1941).
- W ofensywie oprócz wojsk niemieckich brały udział oddziały państw sprzymierzonych z III Rzeszą; armie : Węgier, Chorwacji, Rumunii i Włoch.
- Wojska niemieckie szybko posuwały się na wschód. Ponownie nie nadążało za nimi zaopatrzenie gdyż linie zaopatrzeniowe się znacznie wydłużyły. Rosyjska partyzantka wysadzała linie kolejowe nie przepuszczając większości transportów. Mimo to Niemcy i ich sojusznicy dotarli do Wołgi pod miasto **Stalingrad** już 17 lipca 1942 r. **Bitwa o to miasto stała się momentem zwrotnym w II wojnie światowej.**

5. Bitwa pod Stalingradem – lipiec 1942 r. – luty 1943 r.

- Nazwa miasta miała olbrzymie znaczenie propagandowe („miasto Stalina”). Z tego powodu Hitler chciał je za wszelką cenę zdobyć, a Stalin utrzymać. Walki o te miasto były najcięższymi i najkrwawszymi walkami podczas II wojny światowej.
- W listopadzie 1942 r. ruszyła ofensywa radziecka, której celem było okrążenie armii niemieckiej i jej zniszczenie. Najpierw rozbito armię rumuńską, a następnie okrążono **6 Armię Polową gen. Friedricha von Paulusa**.
- Ponieważ zaopatrzenie ani odsiecz nie dotarła, a siły radzieckie były przeważające, feldmarszałek Friedrich von Paulus trzy miesiące później postanowił się poddać. (Dzień przed kapitulacją otrzymał od Hitlera nominację na feldmarszałka). Z 350 tys. armii przeżyło 90 tys. łącznie państwa osi straciły pod Stalingradem ok. 1,5 miliona żołnierzy. Żołnierze niemieccy, którzy przeżyli wzięli udział w odbudowie Stalingradu lub zostali wysłani do łagrow. Większość z nich zmarła z głodu i chorób. Do Niemiec wróciło tylko 5 tys. ; ostatni dopiero w 1955 r.
- **Bitwa pod Stalingradem przekształciła się w radziecką kampanię zimową 1942/1943 r.,** podczas której:
 - ✓ na południu Rosjanie przekroczyli rzekę Doniec, dotarli do Morza Azowskiego, wyzwolili Rostok, Kursk, część Zagłębia Donieckiego.
 - ✓ na północy odblokowano Leningrad

6. Bitwa na łuku Kurskim 5-11.07.1943 r.

- Był to ostatni przejaw niemieckiej inicjatywy strategicznej – **operacja „Cytadela”**; jej celem było ponowne dotarcie do linii Wołgi, przekroczenie jej i zaatakowanie Moskwy od południa, zadanie Rosjanom takich strat by Stalin zgodził się na zawarcie pokoju.
- Niemcy zaatakowali 5 lipca w okolicach miasta Kursk. Rosjanie uprzedzeni przez wywiad ściągnęli posiłki dzięki którym ofensywa załamała się.
- Punktem kulminacyjnym była **bitwa pod Prochorówką** (największa bitwa pancerna II wojny światowej), w której obie strony poniosły olbrzymie straty w sprzęcie i w ludziach. Niemcy

przegrali mimo mniejszych strat – nie byli już w stanie odbudować swojego potencjału ani zastąpić wyszkolonych żołnierzy.

- **Bitwa na Łuku Kurskim przekształciła się w ofensywę Armii Czerwonej – lato – jesień 1943 r.**
 - ✓ pod miejscowością Orzeł siły radzieckie przerwały front i zmusiły Wehrmacht do odwrotu, od tej pory Niemcy na wschodzie już tylko się cofali,
 - ✓ do jesieni wyzwolono lewobrzeżną Ukrainę, Kaukaz,
 - ✓ zapoczątkowano wyzwolenie Białorusi i prawobrzeżnej Ukrainy,
 - ✓ linię frontu przesunięto na zachód od 300 do 600 km,
 - ✓ zwycięska ofensywa miała olbrzymie znaczenie dla pozycji ZSRR podczas konferencji Wielkiej Trójki w Teheranie (28.11. – 1.12.1943 r.),
 - ✓ w kampanii tej wzięła również Dywizja Piechoty im. Tadeusza Kościuszki (bitwa pod Lenino – 12.10.1943 r.) na Smoleńszczyźnie.

7. Stosunek ludności cywilnej do okupanta

- Początkowo wiele ludów zamieszkających ZSRR witało wojska niemieckie jako wyzwoliciele spod komunistycznej władzy. Miano nadzieję na utworzenie niepodległych państw – np. Ukraińcy.
- Niemcy nie wykorzystali sprzyjających okoliczności :
 - ✓ aresztowano przywódców organizacji OUN, którzy 30.06. 1941 r. we Lwowie ogłosili powstanie niepodległej Ukrainy,
 - ✓ Niemcy na podbitych obszarach zgadzali się jedynie na powołanie szkolnictwa i sił policyjnych. Nie zgadzano się na utworzenie suwerennych państw.
 - ✓ Polityka wobec Żydów i Polaków była inna – taka sama jak na ziemiach polskich
- Ludność, która chciała walczyć z komunistami tworzyła oddziały, które walczyły u boku Wehrmachtu. Oddziały takie utworzyli Litwini, Łotysze, Estończycy, Tatarzy, Turkmeni, czy Ukraińcy (dywizja Waffen SS „Galizien”)